

Johdanto

Katsauksessa tarkastellaan vakavan kohdennetun väkivallan ennaltaehkäisyyn tähtääviä uhka-arviointikäytänteitä Suomessa, erityisesti koulusurmatematiikkaan liittyen. Katsauksessa tarkastellaan koulusurmalla uhanneiden sekä koulusurman tehneiden henkilöiden riskitekijöitä ja niiden luotettavan arvioinnin haasteita. Koulusurmauhkauksia esittäneistä kaikki eivät ole polulla kohti vakavan kohdennetun väkivallan tekoa. Huomion arvoista on, että kaikki, jotka uhkaavat, eivät muodosta merkittävää väkivallanuhkaa, eivätkä kaikki merkittävää uhkaa muodostavat henkilöt esitä uhkausta. Tämän katsauksen tavoitteena on tuoda esiin uhka-arvioinnin hyödyt ja sudenkuopat, tarkastella kohdennetun väkivallan ennaltaehkäisyyn soveltuvia toimenpiteitä sekä nostaa esiin Suomen lainsäädännön haasteita ennaltaehkäisyn näkökulmasta.

Kohdennettu väkivalta

Vakavalla kohdennetulla väkivallalla tarkoitetaan ennalta suunniteltua ja valmisteltua, tiettyyn kohteeseen, kuten henkilöön tai rakennukseen, kohdistunutta väkivallantekoa. Tällaisia tekoja ovat mm. koulusurmat, terroriteot, julkisuuden henkilöihin kohdistuneet iskut, työpaikalla tehdyt väkivallanteot, sekä siviilikohteisiin, kuten kauppakeskukseen, kirjastoon tai kahvilaan kohdistuneet väkivaltaiset teot. Kohdennetussa väkivallassa myös tekotapa on etukäteen suunniteltu. (Borum ym., 1999) Kohdennettu väkivalta onkin syytä erottaa vakavasta impulsiivisesta väkivallasta, joka tehdään hetken mielialtoista ilman etukäteissuunnittelua ja usein tunnekuohun laukaisemana. Suurin osa väkivallanteoista on impulsiivisia tekoja ja siten luonteeltaan erilaisia, kuin kohdennetun väkivallan teon. Vakavien väkivaltaisten tapahtumien, kuten joukkosurmien ja terrori-iskujen, vaikutukset ovat erittäin laajoja ja pitkäaikaisia. Ne voivat muuttaa ihmisten arkea ja yhteiskuntaa merkittävästi. Siksi niiden ehkäiseminen on äärimmäisen tärkeää (Sisäministeriö, 2019).

Kohdennetun väkivallan tieteellinen tutkiminen

Yleisesti voidaan todeta, että ihmisen käyttäytymisen ennustaminen on hyvin vaikeaa. Ihmisen käyttäytymiseen vaikuttavat hyvin monet tekijät, muun muassa ajatukset, tunteet, havainnot, kognitiiviset toiminnot, aiemmat kokemukset, opitut käyttäytymismallit ja ympäristön toiminta. Tästä syystä on lähes mahdotonta luotettavasti ennustaa, kuinka henkilö tulee tulevaisuudessa käyttäytymään. Erityisen haastavaksi, ellei jopa mahdottomaksi tilanne muuttuu, mikäli yritetään ennustaa erittäin harvinaista käyttäytymistä, kuten

koulusurmaa. Hyvin harvinainen tapahtuma on todennäköisyyksien vastainen tapahtumaketju.

Vakavan kohdennetun väkivallan dynamiikan ymmärtäminen on kasvanut viime vuosikymmeninä akateemisen tutkimuksen lisääntyessä kiihtyvää vauhtia. Maailmanlaajuinen kiinnostus kohdennettua väkivaltaa kohtaan on voimistunut merkittävästi muun muassa laajasti uutisoitujen koulusurmien myötä. Toteutuneita koulusurmia on toistaiseksi vähän, joten tutkimusdatat aiheesta ovat pieniä. Tästä syystä tutkimusten luotettavuuteen ja erityisesti yleistettävyyteen liittyy merkittäviä ongelmia. Uhkan vakavuuden arvioimiseksi on kuitenkin pyritty erottelemaan tiettyjä riskitekijöitä, joita on tutkimusten mukaan havaittu kohdennetun väkivallan toteuttajien keskuudessa. Tutkimusten perusteella ei kuitenkaan voida luotettavasti arvioida kuinka merkittäviä riskitekijät ovat, koska niiden ilmenemistä normiväestössä ei tarkasti tiedetä tai ne ovat niin yleisiä normiväestössä, ettei niillä ole riskitekijöinä juurikaan erottelukykä. Esimerkkinä tyypillisestä riskitekijästä voisi käyttää esimerkiksi itsemurha-ajatusten esiintyvyyttä, sitä kun on todettu esiintyvän monilla kohdennetun väkivallan tekijöillä. Itsemurha-ajatukset ovat kuitenkin normiväestössä niin yleisiä, että niiden avulla ei voida erottaa kohdennetun väkivallan uhkahenkilöä normiväestöstä. Suomalaisista aikuisista joka kymmenes on tunnistanut itsemurha-ajatuksia viimeisen vuoden aikana (Itsemurhien ehkäisy: Käypä hoito -suositus, 2020). Riskitekijöiden merkittävyys ja ennustekyky vaihtelevat tekemuotojen välillä. Näin on esimerkiksi verrattaessa parisuhteissa esiintyviä tappouhkauksia koulusurmauhkaukseen, jolloin parisuhteessa esitetty suora uhkaus nostaa teon todennäköisyyttä moninkertaisesti verrattuna suullisesti esitettyyn suoraan koulusurmauhkaukseen (Meloy ym., 2014 b). Erilaiset kohdennetun väkivallan muodot eroavat riskitekijöiden osalta siis toisistaan ja näiden riskitekijöiden tieteellinen tutkiminen on haastavaa. Uhkaajan todellista väkivaltapotentiaalia on siten vaikea arvioida tieteelliseen tutkimukseen nojaten. Riski- ja uhka-arvioinnin haaste liittyy keskeisesti niiden heikkoon ennustearvoon (Fazel, 2012). Kuten edellä on todettu, hyvin harvinaista käyttäytymistä on erittäin vaikea ennustaa. Yksittäinen riskitekijä tai edes yhdistelmä useita riskitekijöitä ei kykene käyttäytymisen ennustamiseen. Ajatus siitä, että väkivaltaa voitaisiin ennustaa, ei ole tutkimustiedon valossa pääsääntöisesti pitävä (Fazel, 2012).

Strukturoidut menetelmät

Riski- ja uhka-arviointia tehdään strukturoitujen arviointimenetelmien avulla, joissa huomioidaan samanaikaisesti useita väkivaltariskiä tilastollisesti lisääviä tekijöitä (Douglas ym., 2014). Riskiarvioinnissa keskeistä on, että riskiä lisäävien muuttujien rinnalla arvioidaan myös väkivaltaiselta käyttäytymiseltä suojaavia tekijöitä (de Vogel ym., 2011). Väkivallan riskiä lisääviä tekijöitä voivat olla esimerkiksi aiempi väkivaltainen käyttäytyminen, haitallinen sosiaalinen verkosto tai yksityiskohtainen suunnitelma väkivaltaisen teon toteuttamiseksi. Suojaavia tekijöitä sen sijaan ovat esimerkiksi työ, parisuhde tai aktiivinen kontakti hoitotahoon. Strukturoituja menetelmiä käytetään, koska menetelmän avulla tehty riskiarvio on tutkimusten valossa luotettavampi, kuin kliininen arvio (Webster ym., 2002). Tyypillisesti ammattilaisen arvio on maallikon arviota parempi (Webster ym., 2002) ja parhaimpaan lopputulokseen päästään, kun ammattilainen tekee arvion strukturoitu riskinarviomenetelmä tukena. Riskiarviointikäytäntöjä on kehitetty erityisesti oikeuspsykologisiin käyttötarkoituksiin. Strukturoituja riskinarviomenetelmiä käytetäänkin tyypillisesti tuomioistuimen määräämien vaarallisuusarvioiden osana, elinkautisvankien ehdonalaiseen siirtymistä edeltävissä riskinarvioinneissa sekä oikeuspsykiatristen potilaiden valvonta-aikaesitysten yhteydessä. Näissä konteksteissa strukturoitujen riskiarviomenetelmien käyttö on tärkeää, jotta päätöksenteon yhdenmukaisuus ja läpinäkyvyys voidaan taata. Aukotonta tällainen riskinarviointi ei kuitenkaan silti ole.

Uhka-arvioinnista

Uhka-arviointi on prosessi, jossa turvallisuusviranomaiset pyrkivät tunnistamaan, arvioimaan ja vähentämään kohdennetun väkivallan toteutumista (Meloy ym., 2014 a). Suomessa uhka-arviointikäytännöt ovat kehittyneet vahvasti kliinisen psykiatrian professori Reid Meloy'n ja oikeuspsykologi Jens Hoffmannin kohdennetun väkivallan tutkimusta ja teoriapohjaa mukailleen (Koskelainen, 2019). Suomen poliisilla on käytössään huolta aiheuttavien henkilöiden arviointiin tarkoitettu kohdennetun väkivallan seulontatyökalu, jonka avulla pyritään arvioimaan uhan vakavuusastetta. Seulontatyökalua ei ole tieteellisesti validoitu, mutta sen luomiseen on hyödynnetty väkivaltariskin arviointiin liittyvää tieteellistä tutkimusta. Seulontatyökalun käytöllä pyritään minimoimaan se mahdollisuus, että arvio perustuisi yksittäisen henkilön henkilökohtaiseen käsitykseen uhan vakavuusasteesta tai, että arvio perustuisi yksittäiseen riskitekijään.

Muuttujia arvioidaan kokonaisuutena ja kontekstissaan. Se tarkoittaa, että yksittäisen riskitekijän perusteella ei tehdä johtopäätöksiä uhkatasosta. Yksittäisen riskitekijän olemassaolo voi kuitenkin antaa viitteitä siitä minkälaisista tukitoimista voisi olla hyötyä ennaltaehkäisyssä. Tärkeintä on saada kokonais käsitys henkilön ajankohtaisesta tilanteesta, jotta parhaat mahdolliset hallintasuunnitelmat voidaan toteuttaa. Kuten Turunen (2019) on tuonut esiin, esimerkiksi eristäytyminen sosiaalisista suhteista voi olla harmitonta kohdennetun väkivallan uhan näkökulmasta, mutta se voi johtaa muihin ongelmiin, kuten syrjäytymiseen tai mielenterveydenhäiriöihin. Mikäli eristäytymiseen liittyisi lisäksi vahva vääryyden kokemus ja kostohalu, sekä pääsy aseisiin, voisivat nämä tekijät yhdessä sen sijaan lisätä riskiä kohdennettuun väkivaltaan merkittävästi. Uhka-arviointiprosessin tarkoituksena ei siis ole väkivaltaisen teon toteutumistodennäköisyyden arviointi, vaan tavoite on muodostaa kokonaiskuva henkilön ajankohtaisesta elämäntilanteesta ja löytää sopivat toimintatavat ja tukimuodot riskinhallintasuunnitelman muodostamiseksi ja huolta aiheuttavan henkilön elämänlaadun parantamiseksi. Näiden toimenpiteiden välillisenä seurauksena toteutuu myös mahdollisen kohdennetun väkivallan riskin madaltaminen tai muiden mahdollisten väkivallantekojen ennalta ehkäisy.

Käyttäytymisen varomerkit

Kohdennettua väkivaltaa tutkittaessa on nostettu esiin väkivallan tekijöiden ja kohdennetulla väkivallalla uhkaavien henkilöiden käyttäytymisessä tunnistettavissa olevia varomerkkejä (engl. warning behavior), joita on ajateltu esiintyvän kohdennettua väkivaltaa edeltävästi. Nämä muutokset käyttäytymisessä ovat akuutteja ja dynaamisia, ja niiden huomioimisen on arvioitu voivan auttaa ammattilaista arvioimaan riskiä kohdennettuun väkivaltaan (Meloy ym., 2012). Eri varomerkit korostuvat kohdennetun väkivallan eri muodoissa ja niiden merkittävyys voi vaihdella tapauksesta riippuen. Meloy kollegoineen (2012) on jaotellut varomerkit kahdeksaan: väkivallan polkuun, fiksoitumiseen, samastumiseen, tiedon vuotamiseen, uudenlaisen aggressiivisen käyttäytymisen ilmenemiseen, energiaryöppyyn, suoraan uhkaukseen ja viimeinen keino -ajatteluun. Määritelmällisesti osa ennusmerkeistä on keskenään osittain päällekkäisiä ja määritelmien tarkentaminen vaatii laajempaa tutkimusta aiheesta. Seuraavassa esitellään varomerkit lyhyesti pohjautuen Meloy ja kollegoiden tutkimuksiin aiheesta (ks. mm. Meloy ym., 2012, 2014, 2015).

Polku väkivaltaan (engl. pathway): Näkemys, että väkivaltaisen teon toteutumisen taustalla on kehityskaari ja prosessin edetessä teon todennäköisyys lisääntyy. Tähän varomerkkiin sisältyy kaikki käyttäytyminen, mikä liittyy iskun suunnitteluun, valmisteluun ja aiheen tutkimiseen. (Meloy ym., 2014 b; Meloy ym., 2014 c).

Fiksoituminen (engl. fixation): Käyttäytymistä, joka indikoi patologista juuttumista ja kiinnostusta henkilöä, tarkoitusta tai asiaa kohtaan (Mullen ym., 2009).

Samastuminen (engl. identification): Samastuminen voi olla samaistumista massamurhaajaan tai aiempien iskujen tekijöihin, soturimentaliteetin tai sotilaan identiteetin omaksumista tai tietyn asian tai uskomuksen edistämistä. Samastuminen voi olla myös erityistä kiinnostusta aseisiin ja tekoon liittyvää harjoittelua (Meloy ym., 2015).

Tiedon vuotaminen (engl. leakage): Iskuaikomuksen tai siihen liittyvien fantasioiden, ajatusten tai tunteiden kertomista kolmannelle osapuolelle (Meloy & O'Toole, 2011) joko tarkoituksella tai tahattomasti.

Uudenlaisen aggressiivisen käyttäytymisen esiintyminen (engl. novel aggression): Uudenlaista aggressiota on väkivaltainen teko, joka vaikuttaa erilliseltä muusta kohdennetun väkivallan käyttäytymispolusta. Toiminnan taustalla voi olla tarve testata kykeneväisyyttä toteuttaa väkivaltainen teko (Meloy ym., 2012).

Energianpurkaus (engl. energy burst): Energianpurkaus on minkä tahansa väkivallan kohteeseen liittyvän toiminnan frekvenssin tai monimuotoisuuden lisääntyminen. Tätä on havaittavissa erityisesti päiviä tai viikkoja ennen iskua (Meloy ym., 2012).

Suora uhkaus (engl. directly communicated threat): Suoran uhkauksen esittäminen väkivaltaisen teon kohteelle tai viranomaiselle ennen iskua. Uhkaus voi olla kirjallinen tai suullinen, ja suorasti tai epäsuorasti esittää aikomuksen tai toiveen vahingoittaa, loukata tai tappaa kohteen, tai siihen joko symbolisesti tai todellisesti yhteydessä olevat yksilöt. (Meloy, 2012)

Viimeinen keino –ajattelu (engl. last resort thinking): Kasvavaa toivottomuutta ja ahdinkoa, joka ilmaistaan sanoin tai teoin. Tekijä tuntee olevansa jumissa ja pakotettu tilanteeseen, jossa vain yksi keino on mahdollinen. Tekijä kokee, ettei ole muuta vaihtoehtoa kuin väkivaltainen teko ja teon seuraukset ovat oikeutettuja (Meloy ym., 2012). Tähän lukeutuvat myös itsemurha-ajatukset, jotka näyttäytyvät ainoana poispääsynä tilanteesta (Meloy ym., 2014).

Mielenterveyden häiriöt ja lainsäädäntö

Suomessa nuorilla diagnosoitujen mielenterveysongelmien esiintyvyys on pysynyt 2000-luvulla samalla tasolla, mutta koululaisten itse raportoimat masennusoireet ovat lisääntyneet. Itsemurhien määrä on vähentynyt merkittävästi viimeisten vuosikymmenten aikana, mutta itsemurha on edelleen nuorten yleisin kuolinsyy Suomessa. (Punamäki ym., 2011)

Mielenterveyslain toisen luvun mukaan tahdosta riippumattomaan hoitoon voidaan määrätä henkilö, joka on mielisairas ja hoidon tarpeessa siten, että hoitoon toimittamatta jättäminen olennaisesti pahentaisi hänen mielisairauttaan tai vakavasti vaarantaisi hänen terveyttään tai turvallisuuttaan taikka muiden henkilöiden terveyttä ja turvallisuutta. Hoitoon määrääminen edellyttää myös, että mitkään muut mielenterveyspalvelut eivät sovellu käytettäviksi tai ovat riittämättömiä. Tässä yhteydessä mielisairaus tarkoittaa psykoottista tilaa, jossa todellisuudentaju on häiriintynyt (Korkeila, 2006). Itsemurhavaara tai väkivaltaisuus ei riitä tahdosta riippumattoman hoidon syyksi (HE 201, 1989). Myöskään vakava persoonallisuushäiriö ei täytä tahdosta riippumattoman hoidon edellytyksiä. Alaikäisen kohdalla tahdosta riippumattomaan hoitoon toimittamiseksi riittää myös muu vakava mielenterveydenhäiriö kuin psykoosi.

Suomessa on käyty keskustelua velvoitteisen avohoidon tarpeesta. Tällä hetkellä mielenterveyslaki tunnistaa erityistapauksena oikeuspsykiatrisen potilaan valvonta-ajan, eli sairaalahoidon jälkeisen seuranta-ajan. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos asettaa kattavan kuntoutussuunnitelman ja riskiarvion perusteella oikeuspsykiatrisen potilaan valvonta-ajalle aina kuudeksi kuukaudeksi kerrallaan. Vastaavanlaisesta velvoitteisuudesta osallistua avohoidon palveluihin voisi olla hyötyä myös muiden potilasryhmien kohdalla.

Potilasasiakirjatiedot ovat salassapidettäviä, eikä niitä saa antaa sivulliselle ilman potilaan kirjallista suostumusta (Laki potilaan asemasta ja oikeuksista 1992/785). Tammikuussa 2016 voimaan tulleen lisäyksen (Laki potilaan asemasta ja oikeuksista 2015/271 § 13) mukaan terveydenhuollon ammattihenkilö saa kuitenkin salassapitovelvollisuuden estämättä ilmoittaa poliisille henkeen tai terveyteen kohdistuvan uhkan arviointia ja uhkaavan teon estämistä varten välttämättömät tiedot, jos henkilöllä on syytä epäillä jonkun olevan vaarassa joutua väkivallan kohteeksi. Tietojen luovuttamisesta ja sen perusteesta tulee kuitenkin tehdä merkintä potilasasiakirjoihin. Lisäksi rikoslain (1889/39 10 §) mukaan jokaisen (mukaan lukien terveydenhuollon ammattihenkilön) on ilmoitettava poliisille tai sille,

jota vaara uhkaa, jos hän saa tietää suunnitteilla olevasta törkeästä rikoksesta, joka olisi vielä estettävissä.

Metodi

Kirjallisuuskatsaus tehtiin suorittamalla kirjallisuushaku. Kirjallisuushaku tehtiin käyttämällä Google Scholar –hakukonetta. Hakutermeinä käytettiin seuraavia termejä: targeted violence, school shooting, school threat, prevention, threat assessment, threat management, lone actor, violence risk, koulusurman ehkäisy, koulu-uhkaus, koulusurmauhkaus, uhka-arviointi, riskiarviointi.

Hakutuloksista valittiin tätä katsausta varten merkittävimmät tutkimusartikkelit. Artikkeleista valittiin ne, jotka vastasivat edellä esitettyihin tutkimuskysymyksiin koulusurmaajien ja koulusurmalla uhanneiden henkilöiden riskitekijöistä sekä kohdennetun väkivallan uhka-arvioinnista. Lisäksi käytettiin uhka-arvioinnin keskeistä teosta *International handbook of threat assessment* (J. R. Meloy & J. Hoffmann, 2014). Tutkimustiedon lisäksi hyödynnettiin raportteja Suomen viranomaistoiminnasta ja lainsäädännöstä, jotta voitiin peilata kansainvälistä tutkimuskirjallisuutta Suomen viranomaiskäytäntöihin ja hahmottaa Suomen tilannetta suhteessa ajankohtaiseen tutkittuun tietoon.

Tulokset

Varhainen puuttuminen ja ennalta ehkäisy

Huolen herätessä ja uhka-arvioprosessin käynnistyessä paljon on jo mennyt pieleen. Ennalta ehkäisyn näkökulmasta tehokkainta olisi tietenkin tarttua sosiaalisen syrjäytymisen, huonosuorituksen ja mielenterveyshäiriöiden ehkäisyyn, jonka kautta tulisi välillisesti ehkäistä kaikenlaista rikollisuutta, väkivaltaa, pahoinvointia ja samalla myös mahdollisia koulusurmia. Joskus kuitenkin kaikesta tästä ollaan myöhässä ja jäljelle jää reagointi riskitekijöihin. Koulusurmaajien taustat ovat moninaiset ja epäyhteneväiset, ja myös niin sanottuja riskitekijöitä tulisi huomioida laajalla rintamalla yksilön ominaisuuksista ympäristön vaikutukseen.

On esitetty, että sosiaali- ja terveydenhuollon, oppilaitosten ja kotien tulisi olla laajemmin tietoisia kohdennetun väkivallan prosesseista ja riskitekijöistä, jotta väkivaltaisen käyttäytymisen lisääntymiseen voitaisiin varhaisemmin puuttua (Hynninen & Stenberg, 2013). Suomessa tietoa kohdennetun väkivallan riskitekijöistä, uhka-arvioinnista ja poliisin toiminnasta on jaettu terveydenhuollon ammattilaisille mm. Mielenterveystalo.fi-palvelun kautta, johon on luotu Vakavan kohdennetun väkivallan uhan arvioinnin koulutuspaketti.

Saksassa, Sveitsissä ja Itävallassa otettiin vuonna 2012 käyttöön ohjelma, joka tähtää kouluhenkilöstön kouluttamiseen äärimmäisten tilanteiden, kuten kouluampumisen varalta. Koulutus sisältää verkostoitumista viranomaisten, psykoterapeuttien ja nuorisokeskusten välillä, väkivaltaiseen radikalisoitumiseen viittaavien varoitusmerkkien tunnistamista sekä pelastautumisharjoitteita (Hoffmann & Roshdi, 2013). Ennalta ehkäisyyn näkökulmasta hyödyllisimpänä osana tämänkaltaista koulutusta voisi nähdä ammattilaisten verkostoitumisen sekä sen mahdollistaman tiedonvaihdon.

Koulusurmaajista suuri osa on tutkimusten mukaan ollut koulukiusattuja (Vossekuil ym., 2004). Tutkimuksissa on kuitenkin kyseenalaistettu koulukiusatuksi joutumisen keskeinen merkitys koulusurmien toteuttamisessa (ks. mm. Böckler ym., 2013; Ioannou ym., 2015; Langman, 2009; Newman & Fox, 2009; Newman ym., 2004). Koska koulukiusaaminen kuitenkin lisää ja ylläpitää lasten ja nuorten pahoinvointia, on maailmalla kehitetty lukuisia koulun ilmapiiriä ja sitä kautta turvallisuutta lisääviä ohjelmia. Tyypillisesti ohjelmat koostuvat tehtävistä, joissa opiskelijat harjoittelevat tunnesäätelykeinoja, ongelmanratkaisutaitoja, sosiaalisia taitoja ja ryhmässä toimimista.

Suomessa Jokelan koulusurman tutkintalautakunnan (2009) mukaan kouluturvallisuuden parantamiseksi tehtiin seuraavia toimenpiteitä:

1. Opetusministeriö kohdisti 1,6 miljoonaa euroa oppilashuoltoon esi- ja perusopetuksessa ja 1,3 miljoonaa jatkorahoitusta lukiokoulutukseen.
2. Opetushallitus järjesti neljätoista koulutustilaisuutta, joiden aiheena oli kriisitilanteisiin varautuminen kouluissa.
3. Oppilaitosten turvallisuuden parantamiseen tähtäävä työryhmä perustettiin 2009. Tavoitteena oli luoda ohjeet viranomaisille ja kouluille uhkatilanteiden varalta.
4. Jokaiselle peruskouluikäiselle järjestetään turvallisuuskortti, joka takaa perustaidot tapaturma- ja onnettomuustilanteissa.

Varsinaisia tunne- ja vuorovaikutustaitojen opettelua tai muuta ennalta ehkäisyä ei tässä vaiheessa vielä mainittu, vaan toimenpiteet olivat konkreettiselta uhalta suojautumiseen liittyviä. Sen sijaan Kauhajoen koulusurman tutkintalautakunta (2010) painotti aiempaa enemmän mielenterveyden tukemista ja varhaisen puuttumisen malleja. Tutkintalautakunnan mukaan keskeisimmät toimenpiteet olivat:

1. Depression käypä hoitosuosituksen uusiminen.
2. Nimikkopoliisin nimeäminen kouluille.

3. Oppilaitosten turvallisuusoppaan julkaisu Suomen palopäällystiön toimesta.
4. Parempi mielenterveystyön tukeminen, sekä koulukiusaamisen ehkäisy.
5. Nuorisolain päivittäminen viranomaisten monialaisuudesta, sekä määrärahan osoittaminen etsivään nuorisotyöhön vuoden 2010 budjettiin.
6. Uuden pelastustoimenpiteisiin liittyvän järjestelmän (JOTKE) perustaminen.
7. Useiden koulusurmiin liittyvien seminaarien järjestäminen.
8. Oppilaitospappien lisääminen

Myös Suomessa saatiin lisättyä tunne- ja vuorovaikutustaitojen opettelua kouluihin, kun syksyllä 2016 voimaan tulleeseen opetussuunnitelmaan lisättiin tunne- ja vuorovaikutustaitojen opettaminen osaksi koulussa tehtävää kasvatustyötä (Opetushallitus, 2014).

Amerikkalaisia koulusurmia tutkittaessa on todettu, että suurimmassa osassa tilanteita, joku toinen henkilö on tiennyt henkilön koulusurmaideasta tai suunnitelmasta (Vossekuil ym., 2004). Jostain syystä nämä tiedot eivät kuitenkaan ole päätyneet aikuisten tai viranomaisten korviin. Lapset ja nuoret ovatkin siksi tärkeässä roolissa koulusurmien ennalta ehkäisyn näkökulmasta, ja heille olisi mahdollistettava matala kynnyks viestiä opettajille tai viranomaisille kuulemastaan teosta. Koulun reilut ja tehokkaat toimintatavat oppilaiden yleisesti esiin tuomien huomioiden käsittelyssä edesauttavat myös tämänkaltaisten huoltien esiin tuomista. Myös koulusurmista kiinnostuneiden verkkoyhteisöt ovat aliarvostettu voimavara koulusurmien ennaltaehkäisyssä. Haastattelututkimuksissa useat koulusurmista kiinnostuneet henkilöt ovat tuoneet esiin, että ovat hyviä tunnistamaan yhteisöstään huolta aiheuttavat henkilöt (Raitanen, 2017). Koulusurmista kiinnostuneiden henkilöiden yhteisöjen hyödyntäminen voisikin tuottaa tärkeää tietoa koulusurmien ennalta ehkäisemiseksi.

Poliisin ennalta estävä toiminta

Ennalta estävä toiminta on poliisin lakisääteinen tehtävä siinä missä rikosten paljastaminen, selvittäminen ja syytehankintaan saattaminenkin (Poliisilaki 2011/872). Ennalta estävällä työllä ylläpidetään yhteiskunnan turvallisuutta ja kansalaisten turvallisuuden tunnetta sekä vähennetään rikosten aiheuttamia taloudellisia ja inhimillisiä kustannuksia ihmisille ja yhteiskunnalle (Sisäministeriö, 2019). Toimintaympäristössä tapahtuneet muutokset ovat lisänneet ennalta estävän työn vaatimuksia sekä sen merkitystä sisäiselle turvallisuudelle (Sisäministeriö, 2019). Poliisin tuoreimman ennalta estävän työn strategian mukaan jokainen poliisilaitos arvioi huolta aiheuttaviin henkilöihin liittyvää väkivallan riskiä ja ohjaa heidät

saattaen muiden viranomaisten kanssa yhteistyössä riskiä vähentävien palveluiden piiriin. Yhteistyö erityisesti terveydenhuollon viranomaisten kanssa on tässä nostettu esiin. (Sisäministeriö, 2019)

Uhka-arviointi Suomessa

Vakavan kohdennetun väkivallan uhka-arviointiprosessi on kokonaisuus, jossa tietoa huolta aiheuttavasta henkilöstä kerätään laajasti. Huolta aiheuttavalla henkilöllä tarkoitetaan henkilöä, jonka käyttäytymisestä tai elämäntilanteesta on herännyt erityinen huoli, joka vaatii lisäselvityksiä (Sisäministeriö, 2019). Lisäselvitys voi olla esimerkiksi uhka-arvio.

Vaikka Suomalaisen uhka-arvioprosessin kehittäminen on saanut vahvasti vaikutteita käyttäytymisen varomerkkeihin liittyvästä tutkimuksesta, ovat myös mielenterveyshäiriöiden huomioiminen keskeinen osa kokonaisvaltaisen uhka-arvion muodostamista (Koskelainen, 2019). Riskinhallintasuunnitelman muodostaminen on uhka-arvioinnin keskeinen tavoite. Kohdennetun väkivallan riskiä arviotaessa korostuu moniammatillisen toiminnan sekä moniviranomaisyhteistyön tärkeys, jotta toimivan riskinhallintasuunnitelman luominen mahdollistuu (Koskelainen, 2019; Sisäministeriö, 2019). Keskusrikospoliisin valtakunnallinen Uhat-toiminto koostuu moniammatillisesta työryhmästä. Uhat-toiminnon tavoitteena on kehittää kohdennetun väkivallan uhka-arvioprosesseja, tukea paikallispoliisia vaativien uhkatapausten käsittelyssä sekä toimia poliisin valtakunnallisena yhteyspisteenä muihin viranomaisiin, ensisijaisesti sosiaali- ja terveydenhuoltoon (Koskelainen, 2019). Poliisin ennalta estävän työn strategiassa vuosille 2019-2023 todetaan, että huolta aiheuttavan henkilön auttamiseksi ja tilanteen hallintaan ottamiseksi tarvitaan useiden eri viranomaisten yhteistyötä (Sisäministeriö, 2019). Erikseen strategiassa on mainittu poliisin yhteistyö terveydenhuollon ja Rikosseuraamuslaitoksen kanssa. Huolta aiheuttavan henkilön tai tapauksen seuranta ja riskinhallintatoimenpiteitä jatketaan, kunnes väkivallan riski on madaltunut eikä huolta aiheuttavan henkilön toiminta aiheuta erityistä huolta (Sisäministeriö, 2019).

Kuten edellä on todettu, Suomessa poliisilla on käytössään huolta aiheuttavien henkilöiden arviointiin tarkoitettu kohdennetun väkivallan Seulontatyökalu, jonka avulla pyritään arvioimaan uhan vakavuusastetta. Sisäministeriön Kansallisen väkivaltaisen radikalisoitumisen ja ekstremismin ennalta ehkäisyn toimenpideohjelmassa todetaan, että ”Seulontatyökalu on osoittautunut *käytännössä* toimivaksi. Sen avulla on jo tähän mennessä *pystytty estämään* mahdollisia vakavia väkivallantekoja *sekä* joukkosurmia” (Sisäministeriö,

2016). Ennalta estävän työn tuloksellisuuden arviointiin liittyy kuitenkin haasteita, mikäli tulosmuuttujana pidetään ehkäistyjä tekoja – niiden toteutumistodennäköisyydestä ilman väliintuloa kun ei voida olla varmoja.

Riskitekijät koulusurma- ja -uhkaustapauksissa

Kirjallisuudessa on esitetty, että koulusurmaajilla ei ole riittävästi yhteisiä ominaisuuksia, joiden avulla voisi muodostaa ”koulusurmaajan profiilin” (Punamäki ym., 2011; Vossekuil, 2004). Tutkimuksissa ei ole löydetty joukkoa piirteitä, jotka kuvaisivat kaikkia tai edes suurinta osaa koulusurman toteuttaneista. Sen sijaan he ovat toisistaan eroavia taustoiltaan ja muilta ominaisuuksiltaan (Vossekuil, 2004).

Koulusurmaajilla tunnistettuja yhteisiä piirteitä ovat koulukiusaaminen, aseharrastus, vaikeudet ratkaista ristiriitatilanteita sekä selviytyä stressistä ja turhautumisista. Riskitekijöitä ovat myös vihaa lietsovaan kulttuuriin samastuminen, toisten epäinhimillistäminen, väkivallan ihannoiti ja väkivaltaviihteen kulutus. (Punamäki ym., 2011). Tutkimuksissa on nostettu esiin myös vaikeus käsitellä merkittäviä menetyksiä ja omia epäonnistumisia (Vossekuil, 2004). Myös mielenterveyden häiriöt on myös nostettu esiin (kts. esim. Punamäki ym., 2011), vaikkakin esimerkiksi amerikkalaisia koulusurmaajia tutkittaessa on myös todettu, että mielenterveyden arviointiin päätyminen, mielenterveyshäiriön diagnosointi tai päihteiden haitallinen käyttö eivät korostuneet (Vossekuil, 2004). Kuitenkin suurin osa koulusurmaajista oli yrittänyt aiemmin itsemurhaa tai ajatellut sitä, tai he olivat kokeneet masentunutta mielialaa tai epätoivoa (Vossekuil, 2004), mikä voi mahdollisesti viitata siihen, että oireita on ollut, mutta niitä ei ole diagnoisoitu eikä apua ole ollut saatavilla.

Koulusurman tekijöistä vain pieni osa on käyttäytynyt uhkaavasti, julmasti tai tunteettomasti muita lapsia tai heikompia kohtaan. Sen sijaan suuret muutokset käyttäytymisessä, kuten vetäytyminen, mieltyminen aseisiin ja väkivallan ihannoiti, ovat merkkejä, joihin voidaan puuttua (Punamäki ym., 2011). Suurin osa koulusurman tehneistä on käyttäytynyt ennen iskua siten, että joku ulkopuolinen on huolestunut tilanteesta. Huolestuneisuus on voinut herätä joko suoranaisesti iskuun liittyvästä puheesta tai muusta huolestuttavasta käyttäytymisestä, kuten kouluaineiden huolestuttavasta sisällöstä (Vossekuil, 2004). Ennalta ehkäisyn näkökulmasta keskeistä olisikin rohkaista ja ohjata aikuisia ja lapsia puuttumaan huolta herättäviin huomioihin.

Koulusurman toteuttaneiden ja sillä uhanneiden henkilöiden käyttäytymistä on tutkittu tavoitteena löytää käyttäytymisestä uhkaa indikoivia käyttäytymisen varomerkkejä.

Tutkijat ovat havainneet, että sekä teon toteuttaneet että sillä uhanneet olivat vuotaneet suunnitelmistaan etukäteen (Meloy ym., 2014 b). Ne, joiden kohdalla ei ollut havaittavissa muita käyttäytymisen varomerkkejä, kuin suora uhkaus tai vuotaminen, eivät kuitenkaan toteuttaneet tekoa. Koulusurman toteuttaneiden kohdalla sen sijaan korostuivat käyttäytymisen varomerkkeistä myös polku väkivaltaan, fiksoituminen ja samaistuminen. Näitä esiintyi 100 %:lla koulusurman toteuttaneista. Myös viimeinen keino -ajattelu oli havaittavissa 78 % teon toteuttaneista (Meloy ym., 2014 b). Tutkimustulokset käyttäytymisen varomerkkeistä perustuvat tällä hetkellä pieniin aineistoihin, ja niiden yleistettävyydessä on heikkouksia. Kuten edellä on todettu, erittäin harvinaisen käyttäytymisen ennustaminen on erityisen haastavaa. Koulusurmien esiintyvyys on hyvin alhainen verrattuna koulusurmauhkausten esiintyvyyteen. Suomessa koulusurmia on ollut keskiarvoisesti yksi tapaus neljässä vuodessa. Koulusurmauhkausten tilastointi on haastavaa, koska sille ei ole olemassa omaa rikosnimikettään, eikä poliisin järjestelmistä ole mahdollista hakea suoraan lukumäärää millään hakusanalla (Laukka, 2018). Tutkiessaan oppilaitosten ja poliisin yhteistyötä uhkatilanteissa Laukka (2018) totesi kuitenkin, että suuntaa koulusurmauhkausten yleisyydestä antaa Keskusrikospoliisin Uhkat-toiminnon käsiteltyjen työtehtävien määrä. Vuonna 2017 Uhkat-toiminto käsitteli 84 koulusurmauhkatapausta paikallispoliisin kanssa (Laukka, 2018). Koska kaikki tapaukset eivät päädy paikallispoliisilta Uhkat-toiminnolle, on poliisin tietoon tulleita koulusurmauhkauksia edellä mainitun lisäksi varovasti arvioiden vähintään kymmeniä lisää. Näin ollen henkilö, jolla esiintyisi kaikki tutkimuksessa nostetut koulusurmaajan käyttäytymisen varomerkit, olisi kuitenkin hyvin paljon todennäköisemmin uhkaaja kuin iskun tekijä. Kirjallisuudessa on kuitenkin esitetty, että uhka-arvioiden tekeminen käyttäytymisen varomerkkejä arvioiden ja strukturoituja riskinarviointimenetelmiä käyttäen on oikea kehityssuunta (Meloy ym., 2001; Koskelainen, 2019).

Koulusurman toteutumisen riski on yhdistelmä useita erilaisia riskitekijöitä, jotka eivät liity pelkästään henkilöön itseensä, vaan myös hänen ympäristöönsä. On esitetty, että suurin riski on heillä, joilla on samanaikaisesti iso joukko epäonnekkaita olosuhteita; heillä, jotka ovat sosiaalisesti marginaalissa, psykologisesti haavoittuvaisia, ovat omaksuneet väkivallan ja maskuliinisuuden yhdistävät kulttuuriset käsitykset, omaavat pääsyn ampuma-aseisiin ja käyvät kouluu, jossa tätä yhdistelmää ei tunnusteta (Newman ym., 2004).

Useat johtavat tutkimukset kyseenalaistavat myös koulukiusaamisen keskeisen roolin kouluampumistapauksissa ja tuovat esiin sen olleen vain yksi monista tekijöistä (Böckler ym., 2013; Ioannou ym., 2015; Langman, 2009; Newman & Fox, 2009; Newman ym., 2004). Keskeistä onkin huomioida, että useat nuoret joutuvat koulukiusaamisen ja sosiaalisen eristämisen kohteiksi toimimatta silti väkivaltaisesti, saati toteuttamalla koulusurmaa. Siksi myöskään sosiaaliset ongelmat eivät yksinään selitä koulusurmien syitä.

Haastateltuaan väitöstutkimustaan varten useita koulusurmista syvästi kiinnostuneita henkilöitä, Raitanen (2017) toteaa, että syvä kiinnostus koulusurmiin ei kulje käsikädessä koulusurman toteuttamistoiheen tai -aikomuksen kanssa. Vaikka useat haastatellut samaistuivat koulusurmaajiin, suurin osa ilmaisi kuitenkin, että eivät samaistuneet ampujien väkivaltaisiin pyrkimyksiin (Raitanen, 2017). Suurin osa ihmisistä, joilla on radikaaleja väkivaltaisia ideoita tai aikomuksia, eivät lopulta toimi niiden mukaisesti (McCauley & Moskalenko, 2017).

Tekojen motiivit

Koulusurman tekijöiden motiivit teoilleen ovat monimuotoiset. Keskeisimmiksi motiiveiksi tutkimuksissa ovat noussut kunnian saavuttaminen (Larkin, 2009), vääryyden kokemuksen kostaminen ja oman kärsimyksen päättymisen. Koulusurmat voivat olla myös symbolisia tekoja, joiden tarkoituksena on lähettää viesti laajalle yleisölle (Malkki, 2014). Ideologisia motiiveja ovat muun muassa yhteiskunnan huomion kääntäminen vääryyteen tai poliittisen muutoksen saavuttaminen. Myös Suomen Tiedeakatemian (Punamäki ym., 2011) kannanotossa nostettiin esiin kosto kärsitystä vääryydestä sekä syrjimyksen tuottama tuska, kun koulusurmaajat olivat tulleet sosiaalisesta piiristään eristetyiksi ja kiusatuiksi. Koulukiusaaminen ei yksinään selitä väkivaltaisia tekoja, mutta sosiaalisista suhteista eristäminen sekä häpäistyksi tuleminen voivat voimistaa koulusurmaan johtavia kehityskulkuja, mikäli muut tukimuodot puuttuvat.

Kouluampujilla on faneja ja ihailijoita, kuten muillakin joukkosurmaajilla ja sarjamurhaajilla (Raitanen, 2017). Koulusurmaajat ympäri maailmaa ovat ladanneet verkkoon videoita ja kuvia ennen teon toteuttamista (Böckler & Seeger, 2013; Kiilakoski & Oksanen, 2011). Videoita aiemmista koulusurmista kommentoidaan ja niiden ympärillä käydään aktiivista keskustelua (Lindgren, 2011). Koulusurmatematiikan ympärille on muodostunut alakulttuuri, jossa koulusurmista kiinnostuneet jakavat verkkoyhteisöissä toisilleen koulusurmiin liittyvää materiaalia, keskustelevat koulusurmista ja kierrättävät

väkivaltamateriaalia (Launonen, 2018). Koulusurmista kiinnostuneiden verkkoyhteisöissä ylläpidetään koulusurmiin liittyvää narratiivia ja annetaan aiemmille koulusurmaajille kunniaa ja sympatiaa (Böckler & Seeger, 2013). Modernien koulusurmien esikuvana pidetään Columbinen koulusurmaa vuodelta 1999 (Langman, 2009). Koulusurmien toteuttamisessa on havaittu copycat-ilmiötä, jossa aiempien koulusurmaajien tekijöitä ja tekotapaa matkitaan. Kirjallisuudessa on arvioitu, että copycat-ilmiön syntyyn on voinut vaikuttaa Columbinen koulusurmaan liittynyt uutisointi (Lankford & Madfis, 2017). Koulusurma sai suuren huomion mediassa, mikä toteutti ampujien tavoitteen saada kuuluisuutta ja näkyvyyttä teolleen. Internetin myötä tiedot Columbinen iskijöistä levisivät kulovalkean tavoin. Muut koulusurmatematiikasta kiinnostuneet nostivat ampujat sankareiksi ja näistä muodostui kulttihahmoja. Tämä on innoittanut myös muita koulusurmaajia (Kivivuori ym., 2018).

Tyypillinen mediassa esiin tuotu kuva koulusurmaajasta on tarina, jossa surmaaja esitetään uhrina, joka kostaa oletetuille kiusaajilleen (Kiilakoski & Oksanen, 2011). Monet koulusurmaajat ovat pitäneet Columbinen koulusurmaajia sankareina ja marttyyreina (Kiilakoski & Oksanen, 2011; Larkin, 2009). Tätä kuvaa on myös toistettu uutisissa, dokumenteissa ja elokuvissa, mikä on luonut vahvan narratiivin koulusurmaajista. Kunnian tavoittelemisen vuoksi kirjallisuudessa onkin ehdotettu, että koulusurmauutisoinnista pitäisi jättää pois tekijän nimi, jotta surmaaja ei saisi uutisoinnista lisää kunniaa (Lankford & Madfis, 2017). Myös tunteisiin vetoavia narratiiveja, joissa teolle etsitään oikeutusta tai tekijät esitetään uhreina, tulisi välttää (Bondü, Scheithauer, Leuschner & Cornell, 2013).

Mielenterveys

Mielenterveysongelmat ovat yleisiä väkivaltarikoksen tekijöillä, mutta ne eivät selitä rikoksia eivätkä ole väkivaltakäyttäytymisen syitä (Punamäki ym., 2011). Koulusurmaajista suurin osa on kärsinyt mielenterveydenongelmista, kuten masennuksesta ja ahdistuksesta, ja hakenut ammattiapua (Punamäki ym., 2011). Myös itsemurha-ajatukset ovat yleisiä niin koulusurmaajilla kuin koulusurmalla uhkaavillakin (Langman, 2009) On kuitenkin huomioitava, että masennusta ja itsemurha-ajatuksia esiintyy väestössä muutenkin varsin paljon. Suomessa depressiosta kärsii vuoden aikana noin 5-7% suomalaisista (Depressio: Käypä hoito -suositus, 2021). Itsemurha-ajatuksia tunnistaa ajatelleensa viimeisen vuoden aikana joka kymmenes suomalainen aikuinen (Itsemurhien ehkäisy: Käypä hoito -suositus, 2020; Casey, P. ym, 2008).

Suomessa itsemurhakuolleisuus on kymmenessä vuodessa pienentynyt 30 prosenttia (Tilastokeskus, 2020). Itsemurhakuolleisuuden väheneminen on näkynyt selvimmin keski-ikäisillä ja vähiten nuoremmassa ikäryhmissä. Itsemurhat ovat nuorilla alle 25-vuotiailla keskeinen kuolemansyy. Nuorilla itsemurhien osuus kaikista kuolemansyistä on suuri osin siksi, että nuorten kuolleisuus muihin syihin on vähäistä. Vuonna 2019 itsemurhan tekijöistä alle 25-vuotiaita oli 109, mikä on kaikista itsemurhan tehneistä 15 prosenttia. Nuorten mielenterveysongelmien hoito psykoterapialla ja lääkehoidolla on tehokasta, mutta hoidon piiriin hakeutuu arviolta vain noin puolet esimerkiksi masennuksesta kärsivistä (Punamäki ym., 2011). Mikäli poliisin uhka-arvioinnin pohjalta henkilö saadaan toimitettua tarvitsemansa avun pariin, on uhka-arvioinnista ollut huomattava hyöty, vaikka sen tuloksia ei voida mitata estettyjen koulusurmien määrässä. Kansallisen väkivaltaisen radikalisoitumisen ja ekstremismin ennalta ehkäisyn toimenpideohjelmassa (Sisäministeriö, 2016) todetaan, että huolta aiheuttavien henkilöiden nopea ohjaus terveydenhuollon avun pariin ei ole toiminut suunnitellulla tavalla.

Interventiot

Erilaiset aggressiivisen ja väkivaltaisen käyttäytymisen muodot vaativat erilaisia toimenpiteitä. Usein tarve on yksilöllinen ja kohdistuu sekä yksilöön itseensä, että hänen ympäristöönsä.

Psykiatriassa hoito määräytyy diagnosoidun psykiatrisen häiriön mukaan, mutta samalla interventioita kohdennetaan myös väkivallan riskin pienentämiseen. Erikoissairaanhoidossa strukturoitujen riskiarvioiden tavoitteena on ohjata hoitoa koskevaa päätöksentekoa, jotta hoito kohdistuisi väkivallan uhan kannalta keskeisiin seikkoihin ja uhka pienenesi (Lindberg ym., 2013). Erilaiset väkivaltaisen käyttäytymisen muodot vaativat erilaisia toimenpiteitä. Arvioinnin tarkoituksena onkin selvittää niin yksilön ajattelua, toimintaa, asenteita ja toimintakykyä kuin myös ympäristön suhtautumista tilanteeseen (Lindberg ym., 2013). Lisäksi tärkeää on selvittää henkilön kyky ja motivaatio sitoutua riskiä madaltaviin toimenpiteisiin. Yksilöllisten interventioiden lisäksi toimenpiteiden tulee kohdistua myös perheeseen niin, että varmistetaan nuoren kehityksellisiin tarpeisiin vastaava vanhemmuus ja valvonta. Myös laajempi verkosto, erityisesti koulu, saattaa tarvita psykoedukaatiota, ja yhteistyö lastensuojelun ja koulun kanssa on usein tarpeen (Lindberg ym., 2013).

Kohdennetun avun tarjoaminen tulisi olla myös poliisin tekemien uhka-arvioiden keskeinen tavoite riippumatta siitä, kuinka korkeaksi henkilön yksilöllinen uhkapotentiaali arvioidaan. Kun yksilöstä tulee huolta aiheuttava henkilö, voidaan hänen katsoa jo olevan avun tarpeessa. Keskusrikospoliisin valtakunnallisen Uhkat-toiminnon tehtävänä on muun muassa kehittää kohdennetun väkivallan ilmiöihin perehtyneiden terveydenhuollon asiantuntijoiden yhteistyöverkostoa sekä luoda malli lääketieteelliseen arvioon pääsemiseksi (Sisäministeriö, 2016). Mielenterveyspalveluiden saatavuus ja hoitoon ohjautumisen käytännöt kuitenkin vaihtelevat paikkakunnittain, joten tehokasta olisi sopia yhteistyön tavat ja hoitoon ohjautumisen polut paikallisesti esimerkiksi jokaisen poliisilaitoksen ennalta estävän toiminnan johtamana. Koulujen osalta koulusurmauhkiin liittyvät yhteistyökäytännöt on Sisäministeriön toimesta jo ohjeistettu sopimaan suoraan paikallispoliisin kanssa (Sisäasiainministeriö, 2009).

Keskeistä uhka-arvioinnissa on yhteistyö paikallispoliisin, muiden viranomaisten sekä kolmannen sektorin toimijoiden välillä (Koskelainen, 2019). Moniammatillisen toiminnan tavoitteena on saattaa yhteen eri viranomaisten ja järjestöjen toimintoja ja osaamista (Sisäministeriö, 2019). Jouhevan ja turvallisuutta edistävän toiminnan mahdollistamiseksi tarvitaan vielä lainsäädäntömuutoksia sekä uusia toimintamalleja eri toimijoiden keskinäisen tiedonvaihdon hoitamisessa (Koskelainen, 2019). Myös tarjolla olevat palvelut ovat vielä puutteellisia ja avun saannin polut pirstaleisia.

Lainsäädäntö

Huolta aiheuttavan henkilön hoitoon ohjauksessa haasteita aiheuttavat lainsäädännölliset seikat (Hynninen & Stenberg, 2013; Koskelainen, 2019). Mielenterveyslain mukaan tahdosta riippumattomaan hoitoon voidaan määrätä henkilö, joka on mielisairas ja hoidon tarpeessa siten, että hoitoon toimittamatta jättäminen olennaisesti pahentaisi hänen mielisairauttaan tai vakavasti vaarantaisi hänen terveyttään tai turvallisuuttaan taikka muiden henkilöiden terveyttä ja turvallisuutta (Mielenterveyslaki 1990/1116). Tässä yhteydessä mielisairaus tarkoittaa psykoottista tilaa, jossa todellisuudentaju on häiriintynyt (Korkeila, 2006). Itsemurhavaara, väkivaltaisuus tai vakava persoonallisuushäiriö ei siis riitä tahdosta riippumattoman hoidon syyksi. Psykiatrinen avohoito sen sijaan on vapaaehtoisuuteen perustuvaa. Mielenterveyslaki tunnistaa erityistapauksena oikeuspsykiatrisen potilaan valvonta-ajan, mutta muiden potilasryhmien osalta velvoitteista avohoitoa ei tunneta. Huolta aiheuttavien henkilöiden osalta tilanne on haastava, mikäli henkilö omaa korkean

väkivaltapotentialin, mutta tahdosta riippumattoman hoidon kriteerit eivät täyty, eikä henkilö ei ole myöskään halukas asettumaan vapaaehtoisesti hoidon piiriin (Sisäministeriö, 2016). Tämä asettaa vakavia haasteita poliisin mahdollisuuksille ennalta ehkäistä tekoja.

Mikäli huoli henkilöstä herää olemassa olevan hoitosuhteen aikana, voi terveydenhuollon ammattihenkilö ottaa yhteyttä poliisiin. Tammikuussa 2016 voimaan tulleen lakimuutoksen mukaan terveydenhuollon ammattihenkilö saa ilmoittaa poliisille henkeen tai terveyteen kohdistuvan uhkan arviointia ja uhkaavan teon estämistä varten välttämättömät tiedot, jos henkilöllä on syytä epäillä jonkun olevan vaarassa joutua väkivallan kohteeksi (Laki potilaan asemasta ja oikeuksista 1192/785). Tämä on ollut vakavan väkivallan ennalta estämiseen liittyvän yhteistyön kannalta keskeinen lakimuutos (Sisäministeriö, 2019). Hoitosuhteen jatkumisen kannalta on kuitenkin keskeistä, että terveydenhuollon ammattihenkilö toimii asiakastaan kohtaan hienotunteisesti. Terveydenhuollon henkilökunnan tietämystä lakimuutoksesta ja sen mahdollistamasta ilmoittamisoikeudesta on edelleen viisi vuotta lain voimaantulon jälkeen lisättävä.

Oppilaitosten turvallisuus -työryhmä käynnisti vuonna 2009 yhteensä 115 toimenpidettä koulusurmien ehkäisemiseksi (Sisäasiainministeriö, 2009). Listalla oli muun muassa murhan ja pahoinpitelyn valmistelun kriminalisointi. Tärkeän henkeen ja terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelusta tulikin rangaistavaa vuonna 2013 voimaan tulleiden rikoslain muutosten myötä. Muutoksen jälkeen valmistelurikoksista on annettu tuomioita.

Diskussio

Tämän katsauksen tavoitteena oli tuoda esiin uhka-arvioinnin hyötyjä ja haasteita, tarkastella kohdennetun väkivallan ennaltaehkäisyyn soveltuvia toimenpiteitä sekä nostaa esiin haasteita ennaltaehkäisyn näkökulmasta.

Uhka-arvioinnin haasteet

E erityisen haasteen uhka-arviointiin tuo se, että käyttäytymisen ennustaminen on hyvin vaikeaa. Ihmisen käyttäytymiseen vaikuttavat hyvin monet tekijät ja siksi on lähes mahdotonta luotettavasti ennustaa, kuinka henkilö tulee tulevaisuudessa käyttäytymään. Vielä haastavammaksi tilanne muuttuu, mikäli yritetään ennustaa erittäin harvinaista käyttäytymistä, kuten koulusurmaa. Uhkan vakavuuden arvioimiseksi on pyritty erottelemaan tiettyjä riskitekijöitä, joita on tutkimusten mukaan havaittu kohdennetun väkivallan toteuttajien keskuudessa. Toteutuneita koulusurmia on toistaiseksi vähän, joten tutkimusdatat aiheesta ovat pieniä. Tästä syystä tutkimusten luotettavuuteen ja erityisesti

yleistettävyyteen liittyy merkittäviä ongelmia. Tutkimusten perusteella ei voida luotettavasti arvioida kuinka merkittäviä riskitekijät ovat, koska niiden ilmenemistä normiväestössä ei tarkasti tiedetä tai ne ovat niin yleisiä normiväestössä, ettei niillä ole riskitekijöinä juurikaan erottelukykyä. Uhkaajan todellista väkivaltapotentialia on siten vaikea arvioida tieteelliseen tutkimukseen nojaten. Yksittäinen riskitekijä tai edes yhdistelmä useita riskitekijöitä ei kykene käyttäytymisen ennustamiseen.

Monet koulusurmien riskitekijöihin liittyvät tutkimukset perustuvat avoimista lähteistä saatavilla oleviin tietoihin surmaajista. Avoimiin lähteisiin perustuvat tutkimukset eivät kuitenkaan välttämättä tavoita tekijöitä kaikessa laajuudessaan. Tästä syystä myös poliisin tiedustelutietoon perustuvasta datasta tehdyille tutkimukselle olisi tarvetta. Koulusurmaajia ei myöskään ole juurikaan haastateltu, koska he ovat usein kuolleet osana tekoaan. Eloon jääneiden surmaajien ja myös uhkaajien haastattelututkimukset voisivat antaa tärkeää tietoa muuttujista, jotka ovat vaikuttaneet teon toteuttamiseen tai siitä vetäytymiseen.

Riski- ja uhka-arvioinnin haaste liittyy keskeisesti riskitekijöiden heikkoon ennustearvoon (Fazel, 2012). Riski- ja uhka-arviointia tehdään strukturoitujen arviointimenetelmien avulla (Douglas ym., 2014). Strukturoituja menetelmiä käytetään, koska menetelmän avulla tehty riskiarvio on tutkimusten valossa luotettavampi, kuin mututuntumaan perustuva arvio (Webster ym., 2002). Tyypillisesti ammattilaisen arvio on maallikon arviota parempi ja parhaimpaan lopputulokseen päästään, kun ammattilainen tekee arvion strukturoitu riskinarviomenetelmä tukenaan (Webster ym., 2002). Uhka-arviointi on prosessi, jossa turvallisuusviranomaiset pyrkivät tunnistamaan, arvioimaan ja vähentämään kohdennetun väkivallan toteutumista (Meloy & Hoffmann, 2014 a). Suomessa uhka-arviointikäytännöt ovat kehittyneet kansainvälistä kohdennetun väkivallan tutkimusta ja teoriapohjaa mukaillen (Koskelainen, 2019). Suomen poliisilla on käytössään kohdennetun väkivallan seulontatyökalu, jonka avulla pyritään arvioimaan uhan vakavuusastetta. Seulontatyökalua ei ole tieteellisesti validoitu, mutta sen luomiseen on hyödynnetty väkivaltariskin arviointiin liittyvää tieteellistä tutkimusta. Seulontatyökalun käytöllä pyritään minimoimaan se mahdollisuus, että arvio perustuisi yksittäisen henkilön henkilökohtaiseen käsitykseen uhan vakavuusasteesta tai, että arvio perustuisi yksittäiseen riskitekijään. Uhka-arvioinnin menetelmien ja siihen liittyvien viranomaisprosessien on tärkeää olla läpinäkyviä,

koska niiden seurauksena voi syntyä viranomaistoimia, jotka vaikuttavat arvion kohteena olevaan henkilöön useiden vuosien ajan.

Uhka-arvion hyödyt

Uhka-arviointiprosessi on onnistunut, jos sen tavoitteena ei ole väkivaltaisen teon toteutumistodennäköisyyden arviointi, vaan kokonaiskuvaan muodostaminen henkilön ajankohtaisesta elämäntilanteesta sekä sopivien toimintatapojen ja tukimuotojen löytäminen huolta aiheuttavan henkilön elämänlaadun parantamiseksi. Yksilön näkökulmasta toiminnan tulisi olla kohdennettua ja palvelupolun selkeää. Yhtenä vertailukohtana voisi pitää poliisin ennalta estävän toiminnan Ankkuritoimintaa, jossa tavoitteena on, että yksilöiden ja perheiden ongelmiin kyetään puuttumaan tunnistamalla ongelmien taustalla olevia syitä ja vaikuttamaan niihin, eikä vain syiden seurauksiin (Sisäministeriö, 2019). Myös moniammatillinen riskinarviointikokous Marak voisi lainata uhka-arvioinnille ajatuksen, että riskiarviointityössä yhdistyy eri toimijoiden arvio tilanteesta ja ennalta ehkäisy tapahtuu osana jokaisen toimijan perustyötä selkeän roolituksen ja tiedonvaihdon pohjalta. Tärkeää olisikin mieltää koko prosessi niin, että ennalta estävän toiminnon tarkoituksena on tunnistaa apua tarvitsevat henkilöt (erityisesti nuoret ja nuoret aikuiset) ja tukea moniviranomaistoimintaa, eikä niinkään etsiä tai arvioida potentiaalisia väkivaltarikollisia. Tärkeintä on saada kokonais käsitys henkilön ajankohtaisesta tilanteesta, jotta parhaat mahdolliset tukitoimet saadaan käyttöön. Näiden toimenpiteiden välillisenä seurauksena toteutuu myös mahdollisen kohdennetun väkivallan riskin madaltaminen tai muiden mahdollisten väkivallantekojen ennalta ehkäisy.

Uhka-arvion mieltäminen koulusurman ennalta ehkäisyksi voi vaikuttaa arvioitavan henkilön motivaatioon ottaa vastaan tukea sekä aiheuttaa yhteistyöverkostossa ylireagointia. Jos arvio nähdään mahdollisuutena kuulla henkilöä hänen elämäntilanteestaan ja selvittää minkälaisen moniviranomaisverkoston voimin tilannetta voisi lähteä selvittämään välttää stigmatisoinnilta ja keskitytään ydinasioihin. Tällöin välttää myös väärin positiivisten arvioiden aiheuttamilta haitoilta, kun arvioon suhtaudutaan interventiona. Yksittäiset riskitekijät tai suojaavat tekijät voivat antaa viitteitä siitä minkälaisista tukitoimista voisi olla hyötyä yksilön elämässä. Uhka-arvioinnin mieltäminen koulusurman ennalta ehkäisyksi ajaa myös arvioita tekevät nurkkaan. Jokelan ja Kauhajoen koulusurmien jälkeen ennalta ehkäisyyn panostettiin Suomessa paljon. Kuitenkin 2019 tapahtui Kuopion koulusurma. Jos koulusurmia tapahtuu neljän vuoden välein, voidaan kysyä, onko ennalta ehkäisy ollut

riittävää. Ennalta ehkäisyä ei kuitenkaan pitäisi tarkastella toteutuneiden koulusurmien kautta, vaan se tulisi nähdä laajasti syrjäytymisen ja huono-osaisuuden ehkäisynä. Ennalta ehkäisyn teho ja yhteiskunnallinen arvo on siinä, että se vähentää yhteiskunnan kustannuksia ja inhimillistä kärsimystä pitkällä aikavälillä, kun ihmiset saadaan ohjattua oikeanlaisen avun pariin.

Ennalta ehkäisy

Keskeistä uhka-arvioinnissa on yhteistyö paikallispoliisin, muiden viranomaisten sekä kolmannen sektorin toimijoiden välillä (Koskelainen, 2019). Kansallisen väkivaltaisen radikalisoitumisen ja ekstremismin ennalta ehkäisyn toimenpideohjelmassa (Sisäministeriö, 2016) todetaan, että huolta aiheuttavien henkilöiden nopea ohjaus terveydenhuollon avun pariin ei ole toiminut suunnitellulla tavalla. Moniviranomaisyhteistyö ei tällä hetkellä toimi toivotusti. Terveydenhuollon alan asiantuntijoiden tietämystä pitäisi lisätä lakimuutoksesta (Laki potilaan asemasta ja oikeuksista 1992/785), joka sallii terveydenhuollon ammattihenkilön luovuttaa tietoja poliisille, mikäli henkilöllä on syytä epäillä jonkun olevan vaarassa tai joutua väkivallan kohteeksi. Laajempi tietoisuus vaitiolovelvollisuuden rajoista ja tilanteista, jolloin vaitiolovelvollisuus voi väistyä lisäksi mahdollisuuksia tehdä yhteistyötä terveydenhuollon ja poliisin välillä. Terveydenhuollon ammattilaisten lisäresursointi ennalta estävään toimintaan tukisi myös kahdenvälistä viestintää ja oikeiden tukimuotojen pariin ohjautumista. Mielenterveyspalveluiden ja poliisin välinen verkosto on kuitenkin auttamatta puutteellinen, mikäli verkoston osaksi ei lueta muun muassa kouluja, sosiaalihuoltoa, päihdepalveluita, etsivää nuorisotyötä ja lastensuojelua. Koulusurmaajien taustat ovat tutkimusten mukaan hyvin kirjavia (Vossekuil, 2004) ja siksi tuen muodot ovat myös vaihtelevia. Samasta syystä on mahdollista löytää myös monenlaisia suojaavia tekijöitä yksilön kehityksestä ja elämäntilanteesta.

Ennalta ehkäisyn suunnittelussa olisi tilaa hyödyntää myös koulusurmista syvästi kiinnostuneiden verkkoyhteisöjä. Haastateltuaan väitöstutkimustaan varten useita koulusurmista syvästi kiinnostuneita henkilöitä, Raitanen (2017) toteaa, että syvä kiinnostus koulusurmiin ei kulje käsikädessä koulusurman toteuttamistoiveen tai -aikomuksen kanssa. Vaikka useat haastatellut samaistuivat koulusurmaajiin, suurin osa ilmaisi kuitenkin, että eivät samaistuneet ampujien väkivaltaisiin pyrkimyksiin (Raitanen, 2017). He voisivat kuitenkin omata erityistä tietoa siitä, kenestä yksilöstä tulisi olla huolissaan tai minkälaisista tukitoimista olisi hyötyä.

Mielenterveysongelmien hoito ja ennalta ehkäisy voivat estää myös koulusurmia. Mielenterveysongelmien varhaista tunnistamista kouluterveydenhuollossa tulisi kehittää, jotta tarvittavan avun piiriin pääsisi riittävän nopeasti. Koulusurmaajista suurin osa on kärsinyt jonkin asteisista mielenterveysongelmista (Punamäki ym., 2011). Mielenterveyspalveluiden riittävä resursointi ja hoitopolkujen jouhevuus ehkäisisi pahoinvointia ja sitä kautta myös välillisesti väkivallantekoja.

Koulujen viihtyvyys ja turvallinen oppimisilmapiiri ehkäisevät väkivaltaisiin tekoihin johtavaa kehitystä. Luottamuksellinen ilmapiiri, sosiaaliset verkostot, oppilaiden yhteenkuuluvuus, oikeudenmukaisuuden kokeminen, opettajien asettamat rajat ja tasapuolinen huomion jakaminen lisäävät kouluviihtyvyyttä (Punamäki ym., 2011). Nuorten tervettä kehitystä voidaan tukea monin tavoin. Muun muassa neuvoloiden, koulun ja lastensuojelun tarjoamalla kasvatuksellisella tuella voidaan tukea vanhempien kasvatustapoja ja lisätä vanhempien kykyä vastata lasten tarpeisiin.

Lainsäädäntö

Jouhevan ja turvallisuutta edistävän toiminnan mahdollistamiseksi tarvitaan vielä lainsäädäntömuutoksia sekä uusia toimintamalleja eri toimijoiden keskinäisen tiedonvaihdon hoitamisessa (Koskelainen, 2019). Huolta aiheuttavan henkilön hoitoon ohjauksessa haasteita aiheuttavat lainsäädännölliset seikat (Hynninen & Stenberg, 2013; Koskelainen, 2019). Mielenterveyslain mukaan tahdosta riippumattomaan hoitoon voidaan määrätä henkilö, joka on mielisairas ja hoidon tarpeessa siten, että hoitoon toimittamatta jättäminen olennaisesti pahentaisi hänen mielisairauttaan tai vakavasti vaarantaisi hänen terveyttään tai turvallisuuttaan taikka muiden henkilöiden terveyttä ja turvallisuutta (Mielenterveyslaki 1990/1116). Tässä yhteydessä mielisairaus tarkoittaa psykoottista tilaa, jossa todellisuudentaju on häiriintynyt (Korkeila, 2006). Itsemurhavaara tai väkivaltaisuus ei siis riitä tahdosta riippumattoman hoidon syyksi. Myöskään vakava persoonallisuuden häiriö ei ole tahdosta riippumattoman hoidon kriteeri. Suunnitelmallisen väkivallan ennalta ehkäisyn näkökulmasta persoonallisuushäiriö on toisinaan hyvin keskeisessä asemassa, kun tarkastellaan uhkaa ylläpitäviä mekanismeja. Väkivaltaisen käyttäytymisen hyväksyminen, heikko kyky asettua toisen ihmisen asemaan, välinpitämättömyys toisten oikeuksista, korostunut omanarvontunne, katumuksen puute, normeista piittaamaton asenne, vilpillisyys, impulsiivisuus ja musta-valkoajattelu ovat kaikki haastavia persoonallisuuden piirteitä, mikäli henkilölle on kehittynyt myös koulusurma-ajatuksia. Mainittuja persoonallisuuden piirteitä

omaavat kokevat harvoin tarvetta psykiatriselle hoidolle, ja heille tyypillistä on nähdä syytä itsensä ulkopuolella. Psykiatrinen avohoito on vapaaehtoisuuteen perustuvaa. Mielenterveyslaki tunnistaa erityistapauksena oikeuspsykiatrisen potilaan valvonta-ajan, mutta muiden potilasryhmien osalta velvoitteista avohoitoa ei tunneta. Huolta aiheuttavien henkilöiden osalta tilanne on haastava, mikäli henkilö omaa korkean väkivaltapotentiaalin, mutta tahdosta riippumattoman hoidon kriteerit eivät täyty, eikä henkilö ei ole myöskään halukas asettumaan vapaaehtoisesti hoidon piiriin (Sisäministeriö, 2016). Tämä asettaa vakavia haasteita poliisin mahdollisuuksille ennalta ehkäistä tekoja.

Koulusurmien ennalta ehkäisyssä riittää siis edelleen paljon kehitettävää. Tähän kehittämistyöhön tarvitaan useita eri viranomaistoimijoita, jotka yhteisvastuullisesti toimivat asian parissa toisiaan ja huolta aiheuttavaa henkilöä tukien

Lähteet

- Bondü R., Scheithauer H., Leuschner V., Cornell D.G. (2013) International Perspectives on Prevention and Intervention in School Shootings. Teoksessa: Böckler N., Seeger T., Sitzer P., Heitmeyer W. (toim.) *School Shootings*. Springer, New York, NY.
- Borum, R., Fein, R., Vossekuil, B., & Bergland, J. (1999). Threat assessment: Defining an approach for evaluating risk of targeted violence. *Behavioral Sciences and the Law*, 17, 323–337.
- Böckler, N. & Seeger, T. (2013) Revolution of the Dispossessed: School Shooters and Their Devotees on the Web. Teoksessa N. Böckler, P. Sitzer, T. Seeger, & W. Heitmeyer (toim.) *School Shootings: International Research, Case Studies, and Concepts for Prevention*. Springer: New York, NY.
- Casey P., Dunn G., Kelly B.D., Lehtinen V., Dalgard O.S., Dowrick C. & Ayuso-Mateos J.L. (2008). The prevalence of suicidal ideation in the general population: results from the Outcome of Depression International Network (ODIN) study. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 43, 299-304.
- Depressio. Käypä hoito -suositus. Suomalaisen Lääkäriseuran Duodecimin ja Suomen Psykiatriyhdistys ry:n asettama työryhmä. Helsinki: Suomalainen Lääkäriseura Duodecim, 2021 (viitattu 19.4.2021). Saatavilla internetissä: www.kaypahoito.fi
- Douglas, K. S., Shaffer, C., Blanchard, A. J. E., Guy, L. S., Reeves, K., & Weir, J. (2014). *HCR-20 violence risk assessment scheme: Overview and annotated bibliography*. HCR-20 Violence Risk Assessment White Paper Series, #1. Burnaby, Canada: Mental Health, Law, and Policy Institute, Simon Fraser University.
- Fazel S, Singh J P, Doll H, Grann M. (2012) Use of risk assessment instruments to predict violence and antisocial behaviour in 73 samples involving 24 827 people: systematic review and meta-analysis. *BMJ*, 345.
- Fein, R., Vossekuil, B., Pollack, W., Borum, R., Modzeleski, W. & Reddy, M. (2002). *Threat Assessment in Schools: a guide to managing threatening situations and to creating safe school climates*. United States Secret Service and United States Department of Education.
- Hallituksen esitys Eduskunnalle mielenterveyslaiksi, 1989 HE nro 201. (viitattu 8.4.2021) Saatavilla internetissä www.eduskunta.fi
- Hoffmann J., Roshdi K. (2013) School Shootings in Germany: Research, Prevention Through Risk Assessment and Threat Management. Teoksessa Böckler N., Seeger T., Sitzer P., Heitmeyer W. (toim.) *School Shootings*. Springer, New York, NY.

- Hynninen, J. & Stenberg, J.-H. (2013). Kohdennettu väkivalta: Ennalta estäminen, uhka-arviointi ja riskinhallinta poliisissa. *Haaste, 1*, 14–16.
- Ioannou, M., Hammond, L. & Simpson, O. (2015). A Model for Differentiating School Shooters Characteristics. *Journal of Criminal Psychology, 5*, 188–200.
- Itsemurhien ehkäisy ja itsemurhaa yrittäneen hoito. Käypä hoito -suositus. Suomalaisen Lääkäriseuran Duodecimin, MIELI Suomen Mielenterveys ry:n, Suomen Psykiatriyhdistyksen, Suomen Nuorisopsykiatrisen yhdistyksen ja Suomen Yleislääketieteen yhdistyksen asettama työryhmä. Helsinki: Suomalainen Lääkäriseura Duodecim, 2020 (viitattu 08.04.2021). Saatavilla internetissä: www.kaypahoito.fi
- Jokelan koulusurmat 7.11.2007 Tutkintalautakunnan raportti (2009). *Oikeusministeriön julkaisuja 2009:2*. Oikeusministeriö, Helsinki.
- Kauhajoen koulusurmat 23.9.2008 Tutkintalautakunnan raportti (2010). *Oikeusministeriön julkaisu 11/2010*. Oikeusministeriö, Helsinki.
- Kiilakoski, T. & Oksanen, A. (2011). Soundtrack of the School Shootings, Cultural Script, Music and Male Rage. *Young, 19*, 247–69.
- Kivivuori, J., Aaltonen, M., Näsi, M., Suonpää, K & Danielsson, P. (2018). *Kriminologia. Rikollisuus ja kontrolli muuttuvassa yhteiskunnassa*. Gaudeamus Oy, Tallinna.
- Korkeila, J (2006). Pakkohoito: milloin ja miten?. *Lääketeieteellinen aikakauskirja Duodecim, 122*, 2251-7.
- Koskelainen, M. (2019) Kohdennetun väkivallan uhka-arvio: teoriat ja toimintakäytännöt poliisin ennalta estävässä työssä. Teoksessa Matti Vuorensyrjä (toim.), *Siniset klassikot. Poliisi- ja kriminologian alan moderneja klassikotutkimuksia 1*. Poliisiammattikorkeakoulun tutkimuksia 44. Poliisiammattikorkeakoulu, Tampere.
- Langman, P. (2009). Rampage School Shooters: A Typology. *Aggression and Violent Behavior, 14*, 79–86.
- Laki potilaan asemasta ja oikeuksista 1992/785. Annettu Helsingissä 17.8.1992. Saatavilla sähköisesti osoitteessa <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19920785>.
- Larkin, R. (2009). The Columbine Legacy: Rampage Shootings as Political Acts. *American Behavioral Scientist, 52*, 1309–26.
- Lankford, A. & Madfis, E. (2017). Don't Name Them, Don't Show Them, But Report Everything Else: A Pragmatic Proposal for Denying Mass Killers the Attention They Seek and Detering Future Offenders. *American Behavioral Scientist, 62*, 1-20.

- Laukka, M. (2018). *Poliisin ja oppilaitosten yhteistyö uhkatilanteissa sekä niiden ennalta estämisessä*. Poliisiammattikorkeakoulun opinnäytetyö.
- Launonen, K. (2018) *Koulusurmien syyt ja ehkäisymahdollisuudet?* Pro gradu -tutkielma, Itä-Suomen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden laitos.
- Lindgren, S. (2011). YouTube Gunmen? Mapping Participatory Media Discourse on School Shooting Videos. *Media, Culture & Society*, 33, 123–36.
- Lindberg, N., Sailas, E. & Kaltiala-Heino, R. (2013). Kun nuori uhkaa koulusurmalla. *Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim*, 129, 1695-1700.
- Malkki, L. (2014). Political Elements in Post-Columbine School Shootings in Europe and North America. *Terrorism and political violence*, 26, 185-210.
- McCauley, C., & Moskalenko, S. (2017). Understanding political radicalization: The two-pyramids model. *American Psychologist*, 72, 205–216.
- Meloy, R., Hart, S., & Hoffmann, J. (2014 a). Threat assessment and threat management. Teoksessa J. R. Meloy & J. Hoffmann (toim.), *International handbook of threat assessment* (3–17). New York, NY: Oxford University Press.
- Meloy, J. R., Hempel, A., Mohandie, K., Shiva, A., Gray, T. (2001). Offender and offense characteristics of a nonrandom sample of adolescent mass murderers. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 40, 719–728.
- Meloy, J, Hoffmann J, Guldemann A, James D. (2012). The role of warning behaviors in threat assessment: an exploration and suggested typology. *Behavioral Sciences and the Law*, 30, 256–279.
- Meloy, R., Hoffmann, J., Roshdi, K., Glaz-Ocik, J., & Guldemann, A. (2014 b). Warning behavior and their configurations across various domains of targeted violence. Teoksessa J. R. Meloy & J. Hoffmann (toim.), *International handbook of threat assessment* (39-53). New York, NY: Oxford University Press.
- Meloy, J., Hoffmann, J., Roshdi, K., & Guldemann, A. (2014 c). Some Warning Behaviors Discriminate Between School Shooters and Other Students of Concern. *Journal of Threat Assessment and Management*, 1, 203–211.
- Meloy, J.R., Mohandie, K., Knoll, J. L. & Hoffmann, J. (2015) The Concept of Identification in Threat Assessment. *Behavioral Sciences and the Law*, 33, 213-237.
- Meloy, J. R., & O’Toole, M. E. (2011). The concept of leakage in threat assessment. *Behavioral Sciences and the Law*, 29, 513–527.

- Mielenterveyslaki 1990/1116. Annettu Helsingissä 14.12.1990. Saatavilla sähköisesti osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1990/19901116#L2>.
- Monahan, J., Steadman, H., Silver, E., Appelbaum, P., Robbins, P., Mulvey, E., Roth, L., Grisso, T. & Banks, S. (2001). *Rethinking risk assessment: The MacArthur study of mental disorder and violence*. New York: Oxford University Press
- Mullen, P., James, D., Meloy, J. R., Pathé, M., Farnham, F., Preston, L., Darnley, B. & Berman, J. (2009). The fixated and the pursuit of public figures. *Journal of Forensic Psychiatry and Psychology*, 20, 33–47.
- Newman, K. & Fox, C. (2009). Repeat Tragedy: Rampage Shootings in American High School and College Settings, 2002-2008. *American Behavioral Scientist*, 52, 1286–308.
- Newman, K., Fox, C., Harding, D.J., Mehta, J. & Roth, W. (2004). *Rampage: The Social Roots of School Shootings*. New York: Basic Books.
- Opetushallitus (2014). Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. *Määräykset ja ohjeet 2014:96*. Helsinki.
- Poliisilaki 2011/872. Annettu Naantalissa 22 päivänä heinäkuuta 2011. Saatavilla sähköisesti osoitteessa <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2011/20110872>.
- Punamäki, R-L., Tirri, K., Nokelainen, P & Marttunen, M. (2011). Koulusurmat. Yhteiskunnalliset ja psykologiset taustat ja ehkäisy. *Suomalaisen tiedeakatemian kannanottoja 2*. Viitattu 8.4.2021. Saatavilla: www.acadsci.fi
- Raitanen, J., Sandberg, S. & Oksanen, A. (2017). The bullying-school shooting nexus: Bridging master narratives of mass violence with personal narratives of social exclusion. *Deviant Behavior*, 1-14.
- Rikoslaki 1889/39. Annettu Helsingissä 19.12.1889. Saatavilla sähköisesti osoitteessa <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001>.
- Sisäasiainministeriö (2009). Oppilaitosten turvallisuus, Työryhmän raportti. *Sisäasiainministeriön julkaisuja 40/2009*. Sisäinen turvallisuus. Sisäministeriö, Helsinki.
- Sisäministeriö (2016). Kansallinen väkivaltaisen radikalisoitumisen ja ekstremismin ennalta ehkäisyn toimenpideohjelma. *Sisäministeriön julkaisu 15/2016*. Sisäinen turvallisuus. Helsinki: Sisäministeriö.
- Sisäministeriö (2019). ENSKA, Poliisin ennalta estävän työn strategia 2019-2023. *Sisäministeriön julkaisuja 2019:3*. Sisäministeriö, Helsinki.

- Tilastokeskus, kuolemansyyt (2020). *Itsemurhan tehneiden määrä 1921-2019*.
<https://findikaattori.fi/fi/10>, tarkastettu 6.4.2021
- Turunen, J. (2019). Väkivallan ennalta torjunta perustuu uhka-arviointiin. *Haaste* 3/2019.
- de Vogel, V., de Vries Robbé, M., de Ruitter, C. & Bouman, Y. (2011). Assessing Protective Factors in Forensic Psychiatric Practice: Introducing the SAPROF. *International journal of forensic mental health*, 10, 171-177.
- Vossekuil, B., Fein, R., Reddy, M., Borum, R. & Modzeleski, W. (2004). *The final report and findings of the safe school initiative: implications for the prevention of school attacks in the United States*. United States Secret Service and United States Department of Education. Washington, DC.
- Webster, C.D., Muller-Isberner, R. & Fransson, G. (2002). HCR-20 Violence Risk Assessment: Using Structured Clinical Guides Professionally. *International Journal of Forensic Mental Health*, 1, 185– 193.